

Супрун Наталія Василівна,
учитель української мови та
літератури Кліщинського
НВК імені М.П.Старицького
Чорнобаївський р-
н., Черкаська обл.

Розробка уроку:

Тема. «Роман у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай» – перлина української літератури ХХ століття».

Мета уроку: формувати компетентності: ключові (вміння вчитися – здійснювати самостійну діяльність, спрямовану на досягнення поставленої мети; розширення знань з даної теми; аналізувати сприйняту інформацію та робити певні висновки, що спрямовані на особистий розвиток); предметні (дослідити майстерність письменниці у змалюванні образів роману, розкрити їх неповторну індивідуальність, духовну силу і красу Марусі Чурай, що органічно зливається з образом України; розвивати спостережливість, творче мислення учнів, уміння узагальнювати матеріал, виділяти основне; виховати почуття людської гідності, доброти, милосердя, справедливості. Виховати старшокласників в дусі поваги до минулого та гордості за свій народ, формувати національну самосвідомість учнів, утвердити високі моральні цінності).

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет Ліни Костенко, ілюстрації до твору, мультимедійне обладнання.

Епіграф

Людей такого рідкісного дару
Хоч трохи треба, люди, берегти!
Ця дівчина не просто так, Маруся.
Це – голос наш, це – пісня, це – душа...

Ліна Костенко

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Забезпечення емоційної готовності до уроку.

Доброго дня, діти! Давайте подаруємо один одному посмішки і з гарним настроєм розпочнемо роботу.

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ

Учитель. Нашій літературі пощастило, що є в ній постать, яка життям і творчістю утворює благородство вищих мистецьких принципів. У творах Ліни Костенко — єдність характеру й слова, а увагу привертає історична тема, історична пам'ять. Талановита поетеса не зрушує коріння, розуміючи його значення в розвитку духовності, національної культури. Своєю поезією застерігає нас від втрати історичної пам'яті. Особливо виразно ця думка звучить у її романі у віршах «Маруся Чурай». Пропоную вам здійснити цікаву подорож сторінками твору

Л. Костенко у давноминулі часи, коли жила народна поетеса Маруся Чурай, коли історія нашої України закарбовувалась не на папері, а в пам'яті народу, коли моральні цінності були вищі за матеріальні, коли прагнення до індивідуальної свободи людини ставало нагальним питанням для життя творчої особистості.

III. СПРИЙНЯТТЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Презентація випереджувальних завдань (Слайд 3)

Жанрова специфіка твору. Історія написання.

Учитель. Тож як роман у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай» прийшов до читачів?

(Слайд 4). *1-й літературознавець.* Україні таланить на великих жінок. Три століття віддаляють Марусю Чурай від поетеси Ліни Костенко. Але скільки спільного мають ці незвичайні жінки, ці беззахисні і беззбройні пророки нашого багатостраждального народу, слово яких було «духовним мечем». І ось ожила легендарна дівчина на сторінках історичного роману у віршах «Маруся Чурай» Ліни Василівни Костенко. Твір написано в роки вимушеного мовчання поетеси, надрукувати його вдалося тільки 1979 р. Поштовхом до написання роману стала одна з пісень Марусі Чурай — «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», за основу якої взято традиційну фольклорно-романтичну колізію: любов — зрада — помста.

Вихід цього твору став справжньою подією в нашій літературі. Люди, які двох слів не могли зв'язати рідною мовою — нещасні жертви свого часу —

шукали, діставали, читали й перечитували «Марусю Чурай». Приміром, у далекому Казахстані українці від руки переписували роман. Розсипаний набір книжки розкотився, як добірне невмируще зерно по всій Україні й дав свої сходи.

Таємнича постать «дівчини з легенди», трагічна історія її кохання приваблювали багатьох митців: Л. Боровиковського («Чарівниця»), С. Руданського («Розмай»), В. Самійленка («Чураївна»), М. Старицького («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці»), О. Кобилянську («У неділю рано зілля копала»). І все ж найпанорамніше, найбільш історично й психологічно вмотивовано долю Марусі вдалося змалювати саме Л. Костенко. Поетеса, поставивши в центр свого історичного полотна легендарну дівчину, заговорила насамперед не про кохання, а про насущні проблеми своєї нації і держави.

(Слайд 5). *2-й літературознавець.* Жанр твору – історичний роман у віршах, в основу якого покладено факти, події з історії, історичні постаті. Поетеса написала роман історичний, але він за своїм пафосом — ліричний; своєю емоційною тональністю він звернений до майбутнього — до нашої сучасності. У творі майстерно поєднано епос і лірику, правдиво показано всі сфери життя — політичного, духовного,

Роман Ліни Костенко — це твір зрілого майстра, вершинна книга творчості поетеси, що вражає досконалістю змісту і форми.

Історична основа роману у віршах «Маруся Чурай»

Учитель. Розкажіть про історичні події, що відбувалися в Україні в період життя Марусі Чурай.

- Чи можна сказати, що Маруся стояла осторонь визвольних змагань свого народу, адже вона не бере участі у війні?

(Слайд 6).

Група «Історики»

1-й історик. Поетеса з великою відповідальністю поставилась і до історичного матеріалу. Роман «Маруся Чурай» Л.Костенко – це дзеркало тієї конкретної історичної дійсності, а саме доби 17ст. Я створила хронологічну картину історичного часу, зображеного в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай» і хочу представити до вашої уваги віртуальну подорож «Чути голос віків». (*Презентація «Віртуальна подорож»*)

(Слайд 7). *2-й історик.* Отже, Ліна Костенко старанно дотримувалася історичної правди у своєму творі. Вона вводить образи реальних людей. Персонажі роману згадують реальні історичні події.

Фольклорна основа твору.

Учитель. Український народ вправі пишатися багатством народної творчості. Хтось створює щось, його визнають, й ось уже про нього складають легенди й перекази.

- Хто ж така Маруся Чурай ? Чи багато ми знаємо про неї ?

◁ Група «Народознавці» ▷

Ми дослідили фольклорну основу роману і створили плейкаст «*Таємнича постать дівчини з легенди*». (Плейкаст - https://www.youtube.com/watch?v=anDU8Qt9_mY)

На фоні пісні "Ой не ходи, Грицю...".

1-й народознавець. Маруся Чурай — напівлегендарна народна поетеса-піснярка. За переказами, народилася близько 1625 р. в Полтаві в родині козака Гордія Чурая. Через вільнолюбну, горду натуру батько мусив тікати на Січ, брав участь у багатьох протипольських повстаннях. Якось у бою потрапив у полон і був страчений. Вважається народним героєм, оспіваний у думі.

Маруся виростала з матір'ю, їх обох шанували в Полтаві — через славного батька, а також завдяки Марусиному дару складати й співати чудові пісні.

Вважають, їй належать понад двадцять народних пісень.

2-й народознавець. Вона була вродливою дівчиною — стрункою, чорнявою, карокою, з косою до колін. До неї залицялося багато парубків, особливо упадав за нею Іван Іскра. Але Чураївна любила іншого — Григорія Бобренка.

Деякий час Маруся і Гриць зустрічалися й щиро любилися. Проте заради багатства й за підказкою матері вдовин син посватав дочку осаули Вишняка Галю. З розпачу й образи Маруся отруїла Гриця, а у своєму злочині під час похорону призналася словами пісні "Ой не ходи, Грицю..." . Безперечно, якщо таке відбулося дійсно, судова справа мусила бути зафіксована в архівних документах, але вони не збереглися через пожежу у Полтаві в 1658 році, коли місто згоріло дощенту.

Отже, в основу свого твору Ліна Костенко поклала відому чи не кожному українцеві, знану в багатьох країнах світу баладу «Ой не ходи, Грицю...».

Учитель. Цінність кожного твору вимірюється не лише його художнім рівнем, але й значимістю ідеалів, проголошених у ньому. Слово експертам.

◁ Група «Експерти» ▷

(Слайд 8). *1-й експерт.* Я визначила теми, ідею, сюжетні лінії та дослідила проблематику роману у віршах «Маруся Чурай», створила ментальну карту. *2- експерт.* Роман у віршах «Маруся Чурай» — твір панорамно-масштабний. З величезної кількості подій кипучого політичного і культурного життя України XVII століття Ліна Костенко вихопила один маленький острівця — драму окремої особистості, а висвітлила трагедію цілого народу, показала болі сучасника і страх перед майбутнім. Особливістю сюжету є те, що на початку твору – розв'язка, що поєднує його з новелою. Дві сюжетні лінії: особиста трагедія Марусі Чурай та історична – трагедія усього народу. Роман складається з дев'яти розділів, кожен з яких має добре продуману назву. Розташування частин композиції у нехронологічному порядку тільки збільшує напругу й загострює цікавість. У творі Ліна Костенко порушує важливі суспільні проблеми.

- Які проблеми твору суголосні нашому часові?

(Моральної відповідальності, ролі митця в суспільстві, духовного розвитку, війни і миру та ін.)

Учитель. Як говорить народна мудрість, життя людини йде з родини. Тож сьогодні ми простежимо, як жили в цьому божевільному світі герої роману Ліни Костенко. А допоможуть нам у цьому дослідники. Будь ласка, їм слово.

◀ Група «Дослідники» ▶

1-й дослідник. Предметом мого дослідження була українська сім'я в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай». Свою роботу я буду презентувати за допомогою скрайбінгу «Із родини йде життя людини». (Скрайбінг - <https://www.youtube.com/watch?v=ERuMrGHdYpA>)

2-й дослідник. Підсумовуючи дослідження, ми хочемо відзначити, що на першому місці для сім'ї Чураїв та роду Іскри - віра в любов, моральні якості, почуття обов'язку. Для Бобренків та Вишняків найважливіше багатство, як необхідність для існування.

Міні-дискут

- Хто ж така Чураївна: убивця чи жертва? Чи має вона право на помилування?

◀ Група «Естети» ▶

Учитель. Урок літератури вирізняється з-поміж інших тим, що вивчаємо ми не науку, а мистецтво слова. Про мову художнього твору як мовно-естетичну категорію розкажуть естети.

(Слайд 9). *1-й естет.* Ми провели скрупульозну текстову роботу і хочемо відзначити, що мова роману «Маруся Чурай» містить у собі все багатство стильових різновидів живої української мови — від розмовної, офіційної до вишуканих взірців літературної. Результатом нашої роботи є вікі-стіннівка.

(Слайд 10). *2-й естет.* Багата палітра художніх засобів робить твір Ліни Костенко по-справжньому талановитим, підносить його на рівень найкращих взірців світової художньої літератури.

◀ Група «Рекламісти» ▶

Учитель. Більше трьох з половиною століть відділяє нас від того часу, коли жила Чураївна, але пам'ять про неї не згасла. Як говорить народна мудрість, доки живе пам'ять народу, доти живе сам народ. Про безсмертя твору та його героїні розкажуть рекламісти, а також прорекламують художній твір, дотримуючись всіх вимог, що висуваються до рекламного продукту.

(Слайд 11). *1-й рекламіст.* Твір Ліни Костенко є цікавим і яскравим явищем в українській художньо-історичній романістиці ХХ століття. Минуло небагато часу від виходу книги, а вона вже стала раритетом, предметом схвильованих виступів майстрів слова ...

2-й рекламіст. Підсумком нашого дослідження стало створення буктрейлера до твору. (*Буктрейлер - https://www.youtube.com/watch?v=4Kg3Zhk_B-g*)

3-й рекламіст. Причина фантастичної популярності цього твору, в тому що роман сигналізує через століття: пам'ятайте нащадки, свою славу історію, не розгубіть красу душі, і лише тим будете знані і сильні у світі.

- **Хвилинка вільнодумства «Якби я був письменником...»**

- Уявіть, що ви маєте можливість втрутитись у хід подій роману. Чи змінили б ви щось у сюжеті твору?

ІV. ПІДСУМОК.

Прийом «Фішбоун». (Слайд 12)

У чому художня цінність роману Ліни Костенко «Маруся Чурай»?

Учитель. Підсумком нашого уроку буде прийом «Фішбоун», який допоможе дати відповідь на запитання: У чому художня цінність роману Ліни Костенко «Маруся Чурай»?

Літературознавець Цей твір поетеси представляє в українській літературі рідкісний і цікавий жанр — роман у віршах. Поетеса зробила якісно новий крок у розвитку цього жанру.

Історик. Саме роман у віршах «Маруся Чурай» є тим невичерпним джерелом, що відображає історичний процес XVII століття на теренах України, пробуджує національну пам'ять, яку вбивали десятиліттями. А без пам'яток літератури та історії - неможливо вирішити завдання докорінного оновлення духовного життя.

Народознавець. Про Марусю Чурай ми знаємо тільки з переказів. Та це не завадило Ліні Костенко створити роман надзвичайної художньої сили, майстерно виписати образ героїні - гордої й ліричної, сильної й жіночної водночас.

Експерт. Тематично й композиційно твір надзвичайно складний, багаторівневий, багатопроблемний. Окремі проблеми, що були гостро актуальними для України в XVII ст., залишаються такими ж і сьогодні.

Дослідник. Пройшовши емоційним мостом із 17ст. в 21 ст., прокладеним Ліною Костенко, визначили ту межу, що відділяє чесних людей від нечесних. Сприймається твір як дуже сучасний, бо примушує нас ще раз замислитись, якою повинна бути людина.

Рекламист. Роман "Маруся Чурай" є одним із тих творів, які через свою непроминущу мистецьку вартість назавжди залишаються в літературі, тому що ще багатьом поколінням він відкриватиме образний світ нашої непростой історії, ошляхетнюватиме душі високим патріотичним почуттям, даруватиме насолоду.

Естет. Роман «Маруся Чурай» «написаний соковитою, воістину образною мовою. Така багата палітра художніх засобів робить твір Ліни Костенко посправжньому талановитим, підносить його на рівень найкращих взірців світової художньої літератури.

Учитель. Читаючи роман Л. Костенко, постійно відчуваєш його перегук із вчорашнім, зовсім недавнім, і сьогоднішнім днем. Сьогодні ми вчимось жити на уроці, завтра вашим учителем стане саме життя, іноді важке, нестерпне. Ліна Костенко постійно нас переконує: внутрішні можливості людини безмежні, не забувайте про це і завжди боріться за людину в собі, за незаплямоване сумління. Роман «Маруся Чурай» вводить нас у духовний світ наших предків, розкриває забуті сторінки історії, на достойних взірцях вчить громадянської мужності, пробуджує почуття власної гідності причетності до великої історії великого народу.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ: написати твір на тему «Трагедія Марусі - це трагедія України»; виписати афоризми, які звучать із уст Марусі Чурай.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демчук О. Нестандартні уроки з української літератури. - Тернопіль: Підручники та посібники, 2000.-141с.
2. Ліна Костенко: Навчальний посібник – хрестоматія/Ідея упорядкування, інтерпретація творів Григорія Ключека. - Кіровоград; Степова Еллада, 1999. - 320с.
3. Слоньовська О.В. Конспекти української літератури для 11-х класів; Нове прочитання творів. –К.: Рідна мова, 2001.-797с.
4. Усі уроки української літератури в 11 класах. Академічний та рівень стандарту/ Упоряд. В.Г. Сухенко, О.М. Чхайло - Х.: Вид. група «Основа», 2011. -604с.
5. Федоренко Т. Вивчення композиційно-сюжетних засобів роману «Маруся Чурай» Ліни Костенко// Українська література в загальноосвітніх школах. - 2009.-№5. –с.22-25

http://osvita.ua/school/lessons_summary/literature/59633/